

Utgiven med understöd av statsmedel fördelade av
Delegationen för den svenska litteraturens främjande.

www.soderstrom.fi

Text © Magnus Londen, Anders Mård och Milena Parland
Foto © Andrej Scherbakov-Parland
Kopiering är förbjuden utan förlagets skriftliga medgivande.
Omslag & layout: Rikard Lassenius
Kartor: Andrej Efimoff

Helsingfors, 2003
ISBN 951-52-2091-2

Petersburgaren

Milena Parland

Festivaldirektör Boris Aronovitj Pejrik åkte på sin första resa till Norden en kall vinterdag. Han tog tåget västerut från hemstaden Petersburg och var på gott humör. Han skulle delta i en filmfestival i den finska staden Tammerfors och såg fram emot dagar av film och nya utländska bekantskaper. Snön glittrade, de finska skogarna log och filmfolket tog vänligt emot Boris Aronovitj, mannen bakom en av Petersburgs största filmfestivaler.

Allt förlöpte väl ända till den ödesdigra förmiddag då Boris Aronovitj bestämde sig för att åka med kommunal buss i Tammerfors. Han äntrade bussen och fick snart syn på en kvinna med ett stort paket, som skulle stiga av. En riktig finsk kvinna med blont hår och stadiga armar. Boris bestämde sig för att vara hjälpsam. Han ville ju visa vad en äkta petersburgare går för. Därför grabbade han tag i det tunga paketet och räckte med ett leende damen sin arm. Hon stirrade på honom, blev röd och började skrika. Hon skrek tills alla passagerare och chauffören samlats på gatan runt Boris. Hon skrek ända tills en finsk polisbil körde fram. Boris bleknade och förstod ingenting av polisernas buttra frågor. All den magra engelska Boris studerat raderades ut ur hans minne på ett ögonblick när han såg de bistra uniformsklädda männen, den skrikande damen och den hotfulla människomassan. Boris mådde illa. Han undrade varför han någonsin hade lämnat sin hemstad.

Efter en stund dök en rysk tolk från filmfestivalen upp. Hon smålog självsäkert och förklarade för Boris att han hade sårat damens självkänsla. Hon kan bära sina paket själv och hon kan själv stiga ut ur bussen. Hon vill inte ha hjälp av någon och i synnerhet inte av en framfusig ryss. Boris gick till fots tillbaka till festivalområdet. Han ville inte längre flanera i Tammerfors centrum. Han ville hem.

Jag sitter i Boris paketbil som susar fram längs Nevans västra kaj när han berättar om sin utlandsresa för mig. Vi har lämnat förorten *Rybatskoje* (Fiskarebyn) och alla deprimerande betongkolosser bakom oss. Boris är fryntlig, blåögd och över femtio. Han håller stadigt om ratten och säger att han nog inte mer vågar åka till Finland eller något annat emanciperat nordiskt land. Han har visserligen inte besökt något annat emanciperat nordiskt land, men andra ryska resenärer har nu informerat honom om hur det är ställt. Han är tillintetgjord. Han kan inte förstå sig på människor som inte uppskattar en belevad petersburgare. I Ryssland är ju petersburgarna välkomna i de mest avlägsna sibiriska hålorna. Att vara från Petersburg är något helt annat än att vara från den skråniga, penningstinna och maktfullkomliga huvudstaden Moskva. Men att vara från Petersburg är också något helt annat än att vara från en obetydlig provinsstad som ingen egentligen minns mer än namnet på. Petersburgaren anser att han blir omtyckt och uppskattad överallt just på grund av sin artighet och bildning. Det kejserliga imperiets skimmer vilar ju vemodigt över petersburgarens anletsdrag.

Jag hade inte varit länge i staden vid Nevan när jag lärde mig anekdoten om petersburgaren som åker buss i provinsstaden Smolensk. Det är rusningstid och en man som sitter i bussen erbjuder en stående tjej sin plats. Tjejen sätter sig och frågar efter en god stund:

– Är ni från Petersburg?

– Visst, och ni som inte säger tack kommer väl från Moskva.

Boris tycker att den här anekdoten är i en klass för sig. Han skrattar bullrande åt den, fastän han hört den tusen gånger förr. Vi sveper förbi Smolnyjklostret och kupolerna blänker i natten.

När jag gjorde mina första försök att bekanta mig med staden vid Nevan hette metropolen ännu Leningrad. Bistra sovjetiska damer med enorm byst tycktes bevaka varje sevärdhet och stå bakom disken i varje affär. När jag skulle köpa LP-skivor gick det inte. Bystdamen offrade inte en ens en blick på den spinkiga, utländska flickan som tragglade på

dålig ryska. En del utlänningar tycker än idag att de blir påbufflade och ovanligt bemötta i Petersburg och att petersburgarna är arroganta. Men petersburgarna själva bemöter sådan kritik med ett leende.

– Du förstår väl att det var en inflyttad som behandlade dig illa, en kvinna från Pskov eller någon by, det är ont om äkta petersburgare nuförtiden. Det flyttar ju in nytt folk i horder, är en replik som jag hört alltför många gånger.

Och i sanningens namn måste jag säga att jag numera bemöts väl av människorna i Petersburg. Jag vet inte om det beror på att sovjetimperiet fallit och att de enorma damerna gått i pension, eller på att jag själv lärt mig de rätta sirliga inledningsfraserna. Men istället händer det att jag gör bort mig hemma i Helsingfors. Jag kliver in i en kiosk och förklarar att min önskan, ifall det är möjligt, vore att få köpa dagens tidning. Den finska kiosktanten stirrar på mig och undrar om de kanske inte alltid har tidningar till salu i sin kiosk.

Vår bil gör ett skutt åt vänster och jag grabbar tag i stolsryggen framför mig. En grop i gatan, och så en till. Boris nacke rör sig inte en millimeter. Händerna håller stadigt om ratten. Nevan är bred och vinden från Finska viken ritar mönster i vattenmassorna.

I postsovietiska tider fick Petersburg öknamnet Rysslands kriminella huvudstad. Många brott och beställningsmord skedde i staden och förblev ouppklarade. Men petersburgarna skakar ännu av indignation över öknamnet. Rysslands kulturella huvudstad är naturligtvis den benämning som petersburgarna själva använder på sin stad. Öknamnet är enligt petersburgarna konstruerat av avundsjuka moskvabor och saknar all grund.

Staden vid Nevan har genom tiderna haft många namn. Peter den store uppkallade staden efter sin himmelske förebedjare, aposteln Petrus. Tsaren hade bott och arbetat i Nederländerna och därför lät han stadens namn klinga på holländska, Sankt Pieterburg. Namnvalet visade också att den nya staden skulle bli europeisk och kosmopolitisk. Men Sankt Pieterburg eller Sankt Peterburg var långt och utländskt i vanligt folks mun och därför blev